

Justitieutskottets betänkande 2023/24:JuU4

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i vapenlagen, lagen om straff för smuggling och lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Förslaget innebär att straffen för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara skärps på följande sätt:

- Straffskalorna för grovt brott ändras från fängelse i lägst två år och högst fem år till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.
- Straffskalorna för synnerligen grovt brott ändras från fängelse i lägst fyra år och högst sju år till fängelse i lägst sex år och högst tio år.
- Maximistraffen för brott av normalgraden höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns två reservationer (S, C, MP) och ett särskilt yttrande (V).

Behandlade förslag

Proposition 2023/24:33 Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten.

Två yrkanden i följdmotioner.

Ett yrkande i en motion från allmänna motionstiden 2023/24.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten	5
Reservationer	12
1. Ytterligare straffskärpningar, punkt 2 (C)	12
2. En plan för Kriminalvården, punkt 3 (S, MP)	12
Särskilt yttrande.....	14
Regeringens lagförslag, punkt 1 (V).....	14
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	16
Propositionen	16
Följdmotionerna	16
Motion från allmänna motionstiden 2023/24	16
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	17

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i vapenlagen (1996:67),
2. lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
3. lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2023/24:33 punkterna 1–3 och avslår motion

2023/24:2640 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 41.

2. Ytterligare straffskärpningar

Riksdagen avslår motion

2023/24:2776 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C).

Reservation 1 (C)

3. En plan för Kriminalvården

Riksdagen avslår motion

2023/24:2771 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S).

Reservation 2 (S, MP)

Stockholm den 7 december 2023

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Ardalan Shekarabi (S), Louise Meijer (M), Annika Strandhäll (S), Adam Martinen (SD), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Mattias Vepsä (S), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson Garpvall (SD), Rasmus Ling (MP) och Juno Blom (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2023/24:33 Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarigare brotten. I propositionen föreslår regeringen en kraftig skärpning av straffen för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Två motioner har väckts med anledning av propositionen. I ärendet behandlas även ett yrkande i en motion från allmänna motionstiden 2023/24. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag om skärpta straff för de allvarligare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om skärpta straff för grova brott och om att regeringen ska ta fram en plan för hur Kriminalvården ska klara av sitt uppdrag.

Jämför reservation 1 (C) och 2 (S, MP) samt det särskilda yttrandet (V).

Gällande rätt

Vapenbrott

Rätten att inneha skjutvapen regleras i vapenlagen (1996:67). Den som uppsåtligt innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter, yrkesmässigt förmedlar eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst tre år (9 kap. 1 § första stycket). Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader (9 kap. 1 § andra stycket).

Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst två år och högst fem år (9 kap. 1 a § första stycket). Vid bedömningen av om ett vapenbrott är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats
2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet
3. innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett flera vapen
4. vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning
5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är synnerligen grovt döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst fyra år och högst sju år (9 kap. 1 a § andra stycket). Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen av om brottet är grovt eller synnerligen grovt ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning (9 kap. 1 a § tredje stycket).

Brott mot tillståndsplikten för explosiva varor

I lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, förkortad LBE, finns regler om hantering, överföring, import och export av brandfarliga och explosiva varor. Exempel på explosiva varor är handgranater, minor, sprängämnen, tändmedel, ammunition och krut samt pyrotekniska artiklar, såsom fyrverkerier och s.k. bangers.

Den som hanterar, överför, importerar eller exporterar explosiva varor ska som huvudregel ha tillstånd till det. Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot tillståndsplikten döms till böter eller fängelse i högst tre år (29 § andra stycket). Om ett uppsåtligt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor är att anse som grovt döms till fängelse i lägst två år och högst fem år (29 a § första stycket). Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet
2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara
3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning
4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms, enligt andra stycket, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

I ringa fall döms inte till ansvar (30 § första stycket).

Vapensmuggling och smuggling av explosiva varor

I lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) finns regler om införsel till eller utförsel från landet av varor. I 3 § anges bl.a. att den som uppsåtligen bryter mot ett förbud mot eller villkor för införsel av en vara genom att underlåta att anmäla varan till tullbehandling döms för smuggling.

Vapensmuggling regleras särskilt i 6 a §. Bestämmelsen tillämpas om en gärning som avses i 3 § gäller vapen och innefattar brott av normalgraden samt ringa, grov och synnerligen grov vapensmuggling. Straffskalorna motsvarar de straffskalor som gäller för vapeninnehav av motsvarande grad.

Smuggling av explosiva varor regleras särskilt i 6 b §. Bestämmelsen tillämpas om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor och innefattar brott av normalgraden samt ringa, grov och synnerligen grov smuggling av explosiv vara. Straffskalorna motsvarar de straffskalor som gäller för brott mot tillståndsplikten för explosiv vara av motsvarande grad med undantag för ringa brott som inte är straffbart enligt LBE.

Propositionen

Behov av skärpta straff för de allvarligare brotten

Straffen för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor och smuggling av vapen och explosiva varor har skärpts vid flera tillfällen det senaste decenniet. Regeringen framhåller att skjutningar och sprängningar inom den kriminella miljön är ett växande och mycket svårt problem. 2022 var ett rekordår både när det gäller antalet skjutningar och antalet avlidna till följd av skjutvapenvåldet. Även antalet sprängningar ökade under 2022 jämfört med föregående år och har under första halvåret 2023 legat på en betydligt högre nivå än motsvarande period året innan. Det grova våldet har även brett ut sig i landet och kan inte längre betraktas som enbart ett storstadsfenomen. Faran för allmänheten har ökat och personer utanför de kriminella konflikterna drabbas i större utsträckning än tidigare då sprängningar förekommer i flerfamiljshus och då våld riktas direkt mot anhöriga. Den ökade tillgången på vapen och explosiva varor i samhället tillsammans med den ökade benägenheten att använda dessa inom kriminella miljöer är systemhotande och utgör ett allvarligare problem i dag än någonsin tidigare.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns skäl att se ännu strängare på otillåtet innehav av vapen, otillåten hantering av explosiva varor liksom på otillåten införsel av vapen och explosiva varor till landet. Fokus bör enligt regeringen ligga på de allvarligare formerna av brotten, vilka har en tydlig koppling till det grova våldet och är vanligt förekommande inom kriminella nätverk. Det finns alltså behov av straffskärpningar för de allvarligare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara.

Regeringen bedömer att det lämpligaste sättet att ytterligare betona allvaret i illegal hantering av vapen och explosiva varor är att höja straffminimum för aktuella brott. Generellt utformade straffskärpningar innebär dock att även brott som begås utan koppling till kriminella nätverk träffas. Detta innebär att det också måste bedömas om brottslighetens allvar motiverar skärpta straffrättsliga reaktioner på ett allmänt plan. Med hänsyn till det ytterst allvarliga och växande samhällsproblem som den ökade tillgången till och användningen av skjutvapen och explosiva varor utgör bedömer regeringen att det är motiverat att höja straffnivån även för brott som begås utan koppling till kriminella nätverk.

Skärpta straffskalor för allvarigare brottslighet

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att straffen för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara ska skärpas på följande sätt:

- Straffskalorna för grovt brott ändras från fängelse i lägst två år och högst fem år till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.
- Straffskalorna för synnerligen grovt brott ändras från fängelse i lägst fyra år och högst sju år till fängelse i lägst sex år och högst tio år.
- Maximistraffen för brott av normalgraden höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Närmare om straffskalorna för vapenbrott

Den eskalerande utvecklingen innebär enligt regeringen att de kriminella nätverkens innehav av vapen numera är en typ av brottslighet som är betydligt allvarigare än vad som kommer till uttryck i dagens straffskalor. Regeringen bedömer därför att en betydande skärpning av minimistraffet för grovt vapenbrott är nödvändig. En höjning av minimistraffet från fängelse i två år till fängelse i fyra år framstår enligt regeringen som rimlig och motiverad.

Med den höjning som föreslås kommer minimistraffet för grovt vapenbrott att ligga en bra bit över minimistraffet för grov misshandel och strax under minimistraffen för synnerligen grov misshandel och dråp. Regeringen anför att detta kan tyckas märkligt när de nyss nämnda våldsbrotten förutsätter skada, vilket vapenbrotten inte gör. När brotten jämförs måste det dock hållas i åtanke att den presumtiva skadeverkan av ett vapenbrott redan vid innehav av ett enstaka skjutvapen är mycket stor och kan omfatta en stor krets av personer. För att en gärning ska kvalificeras som grovt vapenbrott ska det dessutom beaktas bl.a. om vapnet är av särskilt farlig beskaffenhet eller om det rör sig om flera vapen. Med hänsyn till våldsutvecklingen med ett ökat antal skjutningar, och faktumet att risken för nya skjutningar ökar när en skjutning ägt rum, är den abstrakta faran för att ett skjutvapen ska komma till brottslig användning i dag högre än vad den varit tidigare. Enligt Polismyndigheten används vapen nu i större utsträckning för att döda än för att skada. Till detta kommer att skjutvapen inte är en förbrukningsvara utan kan användas gång på gång. Detta leder regeringen till slutsatsen att den nya straffnivån för grovt vapenbrott är proportionerlig vid en jämförelse med andra brott.

Utöver minimistraffet bör även maximistraffet för grovt vapenbrott höjas för att straffskalan sammantaget ska återspegla brottets allvar och för att upprätthålla möjligheten till en nyanserad straffmätning. En höjning motsvarande den som föreslås för minimistraffet, från fem år till sju års fängelse, bedöms enligt regeringen som lämplig. Här kan en jämförelse göras med straffskalorna för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling som också har maximistraffet sju års fängelse.

Vidare bör straffskalan för de synnerligen grova brotten också skärpas. Skälen för detta är desamma som för de grova brotten. Regeringen bedömer att en höjning av minimistraflet motsvarande den som föreslås för maximistraflet för grovt brott, från fyra till sex års fängelse, är rimlig. Maximistraflet för synnerligen grovt brott bör enligt regeringen höjas till tio år.

En konsekvens av att minimistraflet för grovt vapenbrott höjs är att straffskalan för vapenbrott av normalgraden också bör ändras för att upprätthålla en önskvärd överlappning av straffskalorna. Maximistraflet bör enligt regeringen lämpligen höjas från fängelse i tre år till fem år.

Närmare om straffskalorna för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor

När det gäller straffregleringen för explosiva varor har regeringen sedan 2018 bedömt att den ska motsvara den för vapenbrott. Bakgrunden är att vissa explosiva varor som handgranater, bomber och minor bedöms som vapenlika och minst lika farliga som skjutvapen. Dessutom har kriminella grupperingar tillgång till sådana varor och en benägenhet att använda dem, vilket också är fallet med vapen.

Det finns enligt regeringen inte skäl att ändra på den ordning som gällt sedan 2018. Straffskalorna för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ska alltså ändras på samma sätt som straffskalorna för vapenbrotten i alla delar.

Närmare om straffskalorna för vapensmuggling och smuggling av explosiv vara

Brottsbeteckningarna vapensmuggling och smuggling av explosiv vara infördes 2020 och gavs straffskalor motsvarande dem för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. Detta innebar en straffskärpning för de aktuella gärningarna som tidigare omfattades av straffskalan för smuggling. Enligt regeringen finns det även fortsättningsvis anledning att se lika allvarligt på införsel av illegala vapen och explosiva varor till Sverige som på innehav och hantering av sådana varor här i landet. Straffskalorna för vapensmuggling och smuggling av explosiv vara ska därför ändras på samma sätt som straffskalorna för vapenbrotten och brotten mot tillståndsplikten för explosiva varor i alla delar.

Ikraftträdande m.m.

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2024.

I den promemoria som ligger till grund för regeringens förslag föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 april 2024. Kriminalvården påpekar i sitt remissvar att myndigheten kommer att ha svårt att hinna tillskapa tillräckligt många anstaltsplatser och personalförsörja dessa för att kunna möta behovet till det föreslagna ikraftträdandet.

Regeringen framhåller att under den tid som har gått sedan promemorian remitterades har våldet eskalerat ytterligare med ett stort antal skjutningar och sprängningar. Den redan allvarliga situationen, som ligger till grund för de nu

aktuella lagändringarna, har alltså förvärrats än mer. Mot denna bakgrund är det, även med beaktande av det som framförts av Kriminalvården, enligt regeringen ytterst angeläget att lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt. Den 1 januari 2024 bedöms som den tidigast möjliga tidpunkten för ikraftträdande. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna för Kriminalvården anför regeringen bl.a. att förslagen kommer att leda till längre strafftider och att det i sin tur kommer att medföra ökade kostnader. För att finansiera kostnadsökningen har regeringen i budgetpropositionen för 2024 föreslagit att Kriminalvårdens anslag ska ökas med 8 000 000 kronor 2024, 160 000 000 kronor 2025 och 480 000 000 kronor fr.o.m. 2026 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 4). De nu aktuella förslagen förväntas medföra ett behov av ytterligare ca 400 anstaltsplatser per år fr.o.m. 2026, varav ca 130 anstaltsplatser fr.o.m. 2025. Som Kriminalvården framhåller befinner sig myndigheten i ett ansträngt läge och arbetar hårt för att hantera den svåra beläggningssituationen. Myndigheten anför att dygnskostnaden kan antas vara högre än den som regeringen baserat sina beräkningar på. Regeringen konstaterar att Kriminalvårdens beräkningar bygger på antaganden om en framtida vårddygnskostnad. Som nämnts har regeringen föreslagit resurstillskott i budgetpropositionen. Regeringen bedömer att dessa anslagstillskott är tillräckliga för att Kriminalvården ska kunna omhänderta de bedömda effekterna av förslagen.

Pågående arbete

Regeringen gav den 22 juni 2023 Kriminalvården i uppdrag att senast den 15 december 2023 redovisa en ny kapacitetsrapport för åren 2024–2033 som inkluderar beräknat kapacitetsbehov med anledning av förslagen i Tidöavtalet. Av redovisningen ska framgå när nya anstalts- och häktesplatser, såväl fasta platser som modulplatser, beräknas kunna tas i drift. Av redovisningen ska också framgå uppskattat personalbehov samt behov av tillkommande anslagsmedel och utökad låneram. Kriminalvården ska härutöver redovisa

- vilka möjliga alternativa platslösningar myndigheten har identifierat
- hur expansionen kan genomföras på ett snabbt, effektivt, ändamålsenligt och flexibelt sätt
- hur nytta dras av stordriftsfördelar
- hur tekniska lösningar införlivas i ny- och ombyggnationer för att möjliggöra automatiserade arbetsrutiner i större utsträckning.

Motionerna

Skärpta straff för grova brott

I kommittémotion 2023/24:2640 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 41 begärs ett tillkännagivande om att höja minimistraffet för grovt vapenbrott till fyra års fängelse.

I kommittémotion 2023/24:2776 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) begärs ett tillkännagivande om att höja minimistraffet för grovt vapenbrott, grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, grov vapensmuggling och grov smuggling av explosiv vara ytterligare, till minst fem år.

En plan för Kriminalvården

I kommittémotion 2023/24:2771 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) framhålls att regeringen har tidigare lagt ikraftträdandet trots att Kriminalvården i sitt remissvar har påpekat att myndigheten kommer att ha svårt att hinna tillskapa tillräckligt många anstaltsplatser och personalförsörja dessa för att kunna möta behovet till det i promemorian föreslagna ikraftträdandet. Enligt motionärerna blir läget inom Kriminalvården alltmer allvarligt och såväl säkerheten som det viktiga återfallsförebyggande arbetet riskerar att försämrats. Regeringen måste därför omedelbart ta fram en plan för hur myndigheten ska klara av sitt uppdrag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att det finns ett behov av strängare straff för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara samt att skärpningen bör ske genom skärpta straffskalor. De föreslagna straffskalorna framstår enligt utskottet som väl avvägda. Propositionen bör därför bifallas.

Förslaget i motion 2023/24:2640 (S) yrkande 41 om att höja minimistraffet för grovt vapenbrott får anses tillgodosett genom regeringens lagförslag. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet.

Det anförda innebär också att det enligt utskottet inte finns anledning för riksdagen att nu ta något initiativ till ytterligare straffskärpningar. Därmed avstyrker utskottet även motion 2023/24:2776 (C).

I motion 2023/24:2771 (S) begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska ta fram en plan för hur Kriminalvården ska klara av sitt uppdrag. Utskottet noterar att det ansträngda läget inom Kriminalvården har uppmärksammats i propositionen och att regeringen har föreslagit ökade resurser till Kriminalvården i budgetpropositionen för 2024. Som framgår ovan har regeringen också gett Kriminalvården i uppdrag att senast den 15 december 2023 redovisa en kapacitetsrapport för åren 2024–2033. Utskottet förutsätter att regeringen noggrant följer den fortsatta utvecklingen och ser därför inte något skäl för ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår. Motionen avstyrks därmed.

Reservationer

1. Ytterligare straffskärpningar, punkt 2 (C)

av Ulrika Liljeberg (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2776 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C).

Ställningstagande

Näst intill varje dag skjuter gängkriminella någon i Sverige eller spränger byggnader, bilar eller människor. Det är ett kritiskt, ofta dödligt, hot mot individen och ett lika allvarligt hot mot samhället i stort. Jag vill kraftigt höja straffen för vapenbrott och brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor och välkomnar därför regeringens förslag. Regeringen går dock inte tillräckligt långt. Jag vill höja minimistraffet för grovt vapenbrott, grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, grov vapensmuggling och grov smuggling av explosiv vara ytterligare, till minst fem år i stället för fyra år som regeringen föreslår. Det skulle göra lagstiftningen till Europas strängaste vad gäller illegala skjutvapen och explosiva varor.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

2. En plan för Kriminalvården, punkt 3 (S, MP)

av Ardalan Shekarabi (S), Annika Strandhäll (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Mattias Vepsä (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2771 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S).

Ställningstagande

Av Kriminalvårdens remissvar framgår att myndigheten kommer att ha svårt att hinna tillskapa tillräckligt många anstaltsplatser och personalförsörja dessa för att kunna möta behovet till det ikraftträdande som föreslås i promemorian. Regeringen har dessutom valt att tidigarelägga ikraftträdandet med flera månader jämfört med promemorians förslag. Läget inom Kriminalvården blir alltmer allvarligt och såväl säkerheten som det viktiga återfallsförebyggande arbetet riskerar att försämrats. Regeringen måste därför omedelbart ta fram en plan för hur myndigheten ska klara av sitt uppdrag.

Särskilt yttrande

Regeringens lagförslag, punkt 1 (V)

Guðrun Nordborg (V) anför:

Regeringen föreslår kraftiga straffskärpningar för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiva varor. Jag är inte för generella straffskärpningar. Dock kan jag se att det finns områden där straffen kan behöva skärpas. Men förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska i sådana fall alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Dessvärre brister regeringens förslag ofta i dessa delar. Straffrättssystemet måste också hänga ihop. Det är därför inte en framgångsrik metod att höja straffen för olika brott i en serie snabba lagstiftningsärenden. I flera fall har både den förra och den nuvarande regeringen presenterat förslag till straffskärpningar som också antagits av riksdagens majoritet utan att tidigare höjningar av straffen ens hunnit utvärderas. Straffrättssystemet blir på så vis oöverskådligt och onödigt komplicerat, vilket medför att risken för oönskade effekter ökar. Detta har tidigare kritiserats, inte minst av Lagrådet.

Straffrättens främsta syfte kan enligt min mening aldrig vara att fungera som ett signalsystem för regeringens påstådda handlingskraft mot kriminalitet. Det är en förhållandevis liten grupp unga män som begår den största delen av de grövsta brotten. Det är inte särskilt sannolikt att hårdare tag med längre straff kommer att avhålla denna grupp redan kriminellt aktiva män eller andra unga män som befinner sig i riskzonen för liknande kriminalitet från att begå brott. Mitt resonemang bekräftas och styrks av forskning som visar att längre straff inte är effektiva i den meningen att de avhåller människor från att begå brott. Det är förvisso så att en person som sitter i fängelse åtminstone delvis är förhindrad från att begå nya brott. Men för att få effekt på brottsnivån i samhället krävs att människor sitter inspärrade väldigt länge. Jag vänder mig bestämt emot en utveckling där människor ska sitta inlåsta på lång eller obestämd tid utan möjlighet till rehabilitering och återanpassning till samhället. Svensk kriminalvård har varit en förebild för andra länder som insett att rehabilitering är mer framgångsrikt än bestraffning. Jag kommer att fortsätta arbeta för att de rehabiliterande inslagen i Kriminalvården ska utvecklas i stället för att, som med regeringens politik, avvecklas.

Trots de senaste årens stora resurstillskott till polisen, höjningar av flera straff och ökad användning av hemliga tvångsmedel har gängrelaterade brott som skjutningar och sprängningar inte minskat. Också straffen för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor har skärpts i flera omgångar det senaste decenniet, senast 2017, 2018 och 2020. Trots dessa skärpningar har antalet vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, smuggling av vapen och explosiva varor ökat under samma tidsperiod. Även antalet

skjutningar och sprängningar samt antalet avlidna och skadade till följd av dessa gärningar har ökat. Det visar att det är andra åtgärder som behövs. Från och med december 2022 och under våren 2023 blev situationen i framför allt Stockholm akut. Skjutningarna och sprängningarna eskalerade återigen i början av sommaren och hösten. Samtidigt är det kris i stora delar av Kriminalvården med överfulla häkten och anstalter, bl.a. därför att fängelsestraffen generellt blivit längre. Justitieombudsmannen (JO) har under lång tid återkommande kritiserat överbeläggningen på anstalter och häkten. Personal inom Kriminalvården oroas också av detta och riskerna för ökat våld såväl mellan de intagna som mot personalen.

Flera remissinstanser anser att regeringens förslag i den aktuella propositionen inte kommer att leda till färre skjutningar och sprängningar. Jag instämmer i den bedömningen. Kriminalvården påpekar dessutom att myndigheten kommer att ha svårt att hinna tillskapa tillräckligt många anstaltsplatser och personalförsörja dessa för att kunna möta behovet till det föreslagna ikraftträdandet.

I det allvarliga läge som nu råder väljer jag, trots min starka kritik mot helheten av regeringens politik, att inte yrka avslag på denna proposition. Skärpningarna här riktas mot särskilt allvarliga handlingar med stora risker för såväl materiella skador som upplevelser av skräck för stora grupper av barn och ungdomar liksom vuxna och äldre.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2023/24:33 Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:67).
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

Följdmotionerna

2023/24:2771 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omedelbart måste ta fram en plan för hur Kriminalvården ska klara av sitt uppdrag och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2776 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare höjda straff för grova vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiva varor och tillkännager detta för regeringen.

Motion från allmänna motionstiden 2023/24

2023/24:2640 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S):

41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja minimistraffet för grovt vapenbrott till fyra års fängelse och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i vapenlagen
(1996:67)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 1 och 1 a §§ vapenlagen (1996:67) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.1 §¹

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter, yrkesmässigt förmedlar eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst *tre* år.

Om gärningen har begåtts av oaksamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

1 a §²

Om brott som avses i 1 § första stycket är grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats,

2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

3. innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett flera vapen,

4. vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 1 § första stycket är synnerligen grovt, döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst *fyra* och högst

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter, yrkesmässigt förmedlar eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst *fem* år.

Om brott som avses i 1 § första stycket är grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats,

2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

3. innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett flera vapen,

4. vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 1 § första stycket är synnerligen grovt, döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst *sex* och högst

¹ Senaste lydelse 2023:372.

² Senaste lydelse 2023:372.

sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen enligt första och andra styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

tio år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen, förmedlingen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 6 a och 6 b §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §¹

Om en gärning som avses i 3 § gäller vapen, döms för vapensmuggling till fängelse i högst *tre* år.

Om brottet är ringa, döms för ringa vapensmuggling till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov vapensmuggling till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett ett vapen av särskilt farlig beskaffenhet,

2. gärningen avsett flera vapen,

3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller

4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov vapensmuggling till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen enligt tredje och fjärde styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

6 b §²

Om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor, döms för smuggling av explosiv vara till böter eller fängelse i högst *tre* år.

Om brottet är ringa, döms för ringa smuggling av explosiv vara till penningböter.

Om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor, döms för smuggling av explosiv vara till böter eller fängelse i högst *fem* år.

¹ Senaste lydelse 2020:901.

² Senaste lydelse 2020:901.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett en vara som med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
2. gärningen avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,
3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller
4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs att 29 och 29 a §§ lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §¹

Den som av oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till böter.

Den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till

1. böter eller fängelse i högst ett år om brottet avser brandfarliga varor, eller

2. böter eller fängelse i högst *tre* år om brottet avser explosiva varor.

2. böter eller fängelse i högst *fem* år om brottet avser explosiva varor.

29 a §²

Om uppsåtligt brott mot 16 § första stycket avser explosiva varor och är att anse som grovt döms till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,

3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Om uppsåtligt brott mot 16 § första stycket avser explosiva varor och är att anse som grovt döms till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

¹ Senaste lydelse 2017:1138.

² Senaste lydelse 2020:903.